

خدمات مشاوره‌ای برای همه دانشآموزان در همه دوره‌های تحصیلی؛

واقعیت یا آرمان؟!

گزارشی از نشست علمی - تخصصی «آسیب‌شناسی خدمات مشاوره‌ای
دانشآموزان و ارائه راه کارها»
ناهید ابراهیم‌زاده

شرایط و مشکلات شغلی مشاوران، امکانات و ظرفیت‌های درون و برون سازمانی آموزش‌پرورش و سایر مؤلفه‌های تأثیرگذار به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان نظام تعلیم و تربیت کشور ارائه نمایند تا تصمیم‌سازی منطقی بر مبنای آن‌ها انجام شود.

با این رویکرد، گروه پژوهشی راهنمایی و مشاوره و روان‌شناسی تربیتی، در پژوهشکده خانواده و مدرسه، پژوهشی را با عنوان «آسیب‌شناسی خدمات مشاوره‌ای دانشآموزان و ارائه راه کارها» در سال ۱۳۹۴ انجام داد. این پژوهش که توسط آقای محمد مخاطب، کارشناس پژوهشی پژوهشکده و تحت نظرارت علمی آقای دکتر فرهاد کریمی، رئیس پژوهشکده تعلیم و تربیت انجام شده است، در یک نشست علمی - تخصصی در هفتم آذرماه سال ۹۶ با حضور جمعی از مشاوران مدارس و مرکز مشاوره شهر تهران، کارشناسان حوزه ستادی، معاون و مدیر کل امور تربیتی و مشاوره ارائه شد. چکیده این پژوهش و نقطه نظرات حاضران را در گزارش زیر می‌خوانیم.

اشارة

با گذشت ۲۵ سال از ایجاد نظام آموزش جدید متوسطه و شروع مجدد فعالیت مشاوران در مدارس کشور تاکنون پژوهش‌های بسیاری در زمینه خدمات راهنمایی و مشاوره و اثربخشی آن از منظر دانشآموزان، والدین، مدیران و کارکنان مدارس... انجام شده است که در آن‌ها اغلب محققان به موانع فراروی خدمات مشاوره‌ای و راه کارهای عملیاتی برای رفع آن‌ها اشاره نموده‌اند. گرچه در طول سال‌های گذشته ستد آموزش‌پرورش طرح‌ها و اقداماتی را به منظور توسعه و کیفیت‌بخشی خدمات راهنمایی و مشاوره در مدارس انجام داده اما شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر جامعه و نهاد خانواده و روند رو به رشد آسیب‌های اجتماعی از یک سو و ضرورت برخورداری همه دانشآموزان از خدمات مشاوره تحریکی، تربیتی و شغلی از سوی دیگر، نیاز به پژوهش‌های جدید را بیش از پیش آشکار می‌سازد؛ پژوهش‌هایی که بتوانند تصویری واقع‌بینانه از نیازها و انتظارات دانشآموزان، والدین،

مشاور، تابلوی اعلانات و...

۵. قوانین و مقررات: اساسنامه‌ها، آییننامه‌ها، دستورالعمل‌ها، تشکیلات و...

۶. بودجه، منابع مالی و اداری: هزینه‌ها، درآمدها و اعتبارات تخصیص یافته و امور اداری

خدمات مشاوره در استناد بالادستی آموزش و پژوهش

محمد مخاطب با تأکید بر اینکه ارائه خدمات مشاوره‌ای به دانشآموزان در استناد بالادستی از جمله نقشه جامع علمی کشور (۱۳۹۰، ص ۸) و سند تحول بنیادین (راهکارهای ۱-۱، ۳-۷، ۷-۵، ۵-۳، ۱۵-۳، ۱۶-۳، ۲۱-۴) تصریح شده است، به بند ۵ برنامه درسی ملی اشاره نمود که در آن مشاوره، هدایت تحصیلی و تربیتی در همه دوره‌های تحصیلی الزامی دانسته شده است.

وی با اشاره به اینکه برای شناسایی آسیبهای خدمات مشاوره‌ای به استناد و پژوهش‌های پیشین هم مراجعه نموده است، افزود: روش ما در تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش اجرا پیمایشی (کتی) و از نظر کیفی مراجعه به استناد پیشین، مصاحبه نیمه‌سازمان یافته و بحث گروهی متمن کر بوده است. در این تحقیق برای انتخاب نمونه‌های مورد مطالعه از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای استفاده شد. ضمناً تعداد ۱۵ نفر صاحب‌نظر، متخصص و مشاور با تجربه برای مصاحبه و تشکیل بحث گروهی متمن کر به روش هدفمند و ضمن مشورت با کارشناسان و مسئلان مربوط انتخاب شد.

حجم نمونه پژوهش

حجم نمونه اجرا شده برای دانشآموزان دوره دوم متوسطه ۳۸۸ نفر، والدین عضو انجمن اولیا و مربیان مدارس ۲۵۲ نفر، مدیران و مشاوران مدارس ۲۴۷ نفر، مدیران و مشاوران مراکز مشاوره دانشآموزی و خانواده ۱۰۳ نفر و ۱۵ نفر از صاحب‌نظران، متخصصان و مشاوران با تجربه بوده است.

محمد مخاطب در ادامه سخنان خود درباره روایی و پایایی ابزار این تحقیق گفت: روایی و پایایی برگه مصاحبه متخصصان و مشاوران با تجربه به روش‌های محتوازی و صوری تعیین شده و برای سنجش

در ابتدای این نشست، خانم دکتر قدسی احرق، مدیر گروه پژوهشی آموزش خانواده، ضمن خیر مقدم و سپاس از شرکت‌کنندگان در این نشست و معرفی آقای محمد مخاطب، از حاضران درخواست نمودند تا پس از پایان بیانات محقق، با مشارکت در بحث نقطه نظرات خود را بیان نمایند. محمد مخاطب در ابتدای سخنان خود، خدمات راهنمایی و مشاوره را یک ضرورت اجتماعی و آموزشی دانست و تأکید کرد که ارائه این خدمات به روش صحیح، مناسب و بجا نه تنها به ارتقای اهداف و غنای آموزش و پژوهش کمک می‌کند بلکه بسیاری از مسائل و معضلات برخاسته از درون نظام آموزشی را نیز به نحو شایسته‌ای حل و فصل می‌کند. وی گفت: به استناد راهکارهای مندرج در سند تحول بنیادین و با توجه به ساختار و نظام آموزشی جدید ضروری است آسیبهای و موانع فراروی خدمات راهنمایی و مشاوره در همه دوره‌های تحصیلی شناسایی و راهکارهایی برای رفع آن‌ها راهه شود، و ما با این رویکرد پژوهش حاضر را در دستور کار خود قرار دادیم که در صدد پاسخگویی به دو سوال مهم می‌باشد:

- آسیبهای خدمات مشاوره‌ای دانشآموزان کدامند؟
- چه راهکارهای مناسبی برای بهبود این خدمات می‌توان ارائه نمود؟

عوامل مرتبط با آسیب‌شناسی خدمات مشاوره‌ای

کارشناس پژوهشی پژوهشکده، در ادامه سخنان خود با اشاره به عوامل آسیب‌شناسی خدمات مشاوره گفت: در این تحقیق زمینه‌ها و عوامل زیر مرتبط با آسیب‌شناسی خدمات مشاوره‌ای مورد بررسی قرار گرفته است:
۱. نیروی انسانی: آموزش‌ها، ویژگی‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌های مورد نیاز مشاوران، مدیران، معاونان و سایر کارکنان مدرسه و کارشناسان و مسئلان ذی‌ربط و...
۲. تکنولوژی و فناوری: پرونده الکترونیکی، نرم‌افزارهای مناسب، سایت مشاوره، بانک‌های اطلاعات تحصیلی و شغلی، سرعت و سهولت دسترسی به اطلاعات و برنامه‌های فناورانه، سخت‌افزارهای مناسب، روش‌ها و مهارت‌های فنی و...
۳. آزمون‌ها و ابزارها: آزمون‌های استعداد تحصیلی، رغبت‌سنجد، هوش و شخصیت و...

۴. امکانات و تجهیزات: اتاق مشاور و لوازم آن، صندوق ارتباط با

- از نظر والدین، «ارتباط مشکلات مدرسه به عدم انجام مناسب خدمات مشاوره‌ای تربیتی، تحصیلی و شغلی مشاور» با میانگین ۲/۶۷ و «کافی و مناسب بودن ساعت اختصاص داده شده به مشاور در مدرسه به ازای هر ۱۵ نفر دانش‌آموز ۱ ساعت خدمات مشاوره‌ای» با میانگین ۲/۷۳، بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.
- از نظر مشاوران مدارس «کافی و مناسب بودن اختصاص خدمات مشاوره با شاخص ۱۵/۱» با میانگین ۲/۳۳، آسیب‌پذیرترین وضعیت بوده است.

● از نظر مدیران مدارس «کافی و مناسب بودن اختصاص مشاور با شاخص ۱۵/۱ در مدرسه» با میانگین ۲/۵۶ آسیب‌پذیرترین وضعیت بوده است.

● از نظر مشاوران مراکز مشاوره «کافی و مناسب بودن اختصاص مشاور (به ازای هر ۴۰ نفر دانش‌آموز یک ساعت خدمات مشاوره‌ای)» با میانگین ۲/۴۱ بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

● از نظر رئوساً و کارشناسان مراکز مشاوره «مناسب و کافی بودن اختصاص مشاور با شاخص ۱/۴۰» با میانگین ۲ آسیب‌پذیرترین وضعیت بوده است.

روایی پرسش‌نامه‌ها از روش روایی محتوایی، برای سنجش پایابی پرسش‌نامه‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. برای تجزیه‌وتحلیل توصیفی اطلاعات نیز از (جداول فراوانی و درصد، نمودار، میانگین، انحراف استاندارد، واریانس، رتبه و مقیاس نانی) و برای تجزیه‌وتحلیل استنباطی اطلاعات از (آزمون‌های فریدمن، دوچمله‌ای، T مستقل، همبستگی رتبه‌ای، اسپرمن، تحلیل واریانس یک‌سویه و آزمون تعقیبی توکی) استفاده شده است. ضرایب آلفای کرونباخ برای ابزارهای مختلف پژوهش در جدول زیر آمده است:

ضریب آلفای کرونباخ	تعداد عبارات آسیب‌شناسی	ابزار پژوهش
۰/۹۵۷	۴۵	پرسش‌نامه دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه
۰/۹۶۸	۶۰	پرسش‌نامه والدین دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه
۰/۹۶۵	۸۴	پرسش‌نامه مشاوران دوره دوم متوسطه
۰/۹۷۱	۹۴	پرسش‌نامه مدیران و معاونان پژوهشی و آموزشی مدارس دوره دوم متوسطه
۰/۹۶۳	۵۱	پرسش‌نامه مشاوران مراکز مشاوره خانواده، دانش‌آموزی و هسته‌های مشاوره
۰/۹۳۹	۵۸	پرسش‌نامه رؤساً و کارشناسان مراکز مشاوره خانواده، دانش‌آموزی و هسته‌های مشاوره

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌زاویه در زمینه نیروی انسانی

میانگین ۳/۶۸	اطمینان داشتن آموزان به رازداری و محramانه نگه داشتن اطلاعات‌شان توسط مشاور	از نظر دانش‌آموزان
میانگین ۴/۰۶	رضایتمندی والدین از رازداری و محramانه نگه داشتن اطلاعات دانش‌آموز توسط مشاور مدرس	از نظر والدین
میانگین ۴/۴۹	مفید و اثربخش بودن آموزش‌های ضمن خدمت مشاوران در راستای ارائه خدمات مشاوره‌ای مدارس	از نظر مشاوران مدارس
میانگین ۴/۴۴	مرتبط بودن رشته تحصیلی مشاور با نوع فعالیتها و خدمات مشاوره‌ای	از نظر مدیران مدارس
میانگین ۴/۴۶	علاقه‌مندی مشاوران به نقش‌ها و مسئولیت‌های خود در ارائه خدمات مشاوره‌ای به دانش‌آموزان	از نظر مشاوران مراکز مشاوره
میانگین ۴/۶۵	موافق با داشتن مدرک تحصیلی فوق لیسانس و بالاتر مرتبط برای اعضای تخصصی هسته‌های مشاوره و مراکز مشاوره	از نظر رؤساً و کارشناسان مراکز مشاوره

هم‌یافته‌های پژوهش در زمینه نیروی انسانی

در ادامه جلسه، کارشناس پژوهش پژوهشکده به نتایج و یافته‌های این پژوهش در ۶ زمینه نیروی انسانی، تکنولوژی و فناوری، آزمون‌ها و ابزارهای امکانات و تجهیزات، قوانین و مقررات و بودجه، منابع مالی و اداری اشاره کرد. در ایندا نتایج حاصله در زمینه نیروی انسانی مورد بحث قرار گرفت:

- از نظر دانش‌آموزان، تأثیر «حجم زیاد کار مشاور در کاهش ارائه خدمات مشاوره‌ای به دانش‌آموزان» با میانگین ۲/۹۲ بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

اهم یافته‌های پژوهش در زمینه آزمون‌ها و ابزارها

- از نظر دانشآموزان «دشواری سوالات آزمون‌های مشاوره‌ای استعداد، رغبت و سلامت روانی، رفتاری مربوط به دانشآموزان» با میانگین ۲/۹۱ آسیب‌زا ترین وضعیت را داشته است.
- از نظر والدین «آشنایی والدین با نحوه استفاده از نتایج آزمون‌های استعداد، رغبت‌سنج، توانایی، شخصیت و هوش در فعالیت‌های مشاوره‌ای» با میانگین ۳/۱۸ آسیب‌پذیری بیشتری داشته است.
- از نظر مشاوران مدارس «تأثیر آزمون‌های اجرا شده در تعیین رشته و شاخه» با میانگین ۳/۱۱ وضعیت آسیب‌پذیری متوسط داشته است.
- از نظر مدیران مدارس «تأثیر آزمون‌های اجرا شده در انتخاب و تعیین رشته» با میانگین ۳/۴۲ وضعیت آسیب‌زا بی کمی بیش از حد متوسط بوده است.
- از نظر مشاوران مراکز «تأثیر آزمون‌های اجرا شده در انتخاب و تعیین رشته» با میانگین ۳/۱۹ آسیب‌پذیری در حد متوسط بوده است.
- از نظر رؤسا و کارشناسان مشاوران «بیزان انکاس نتایج آزمون‌های مشاوره‌ای به دانشآموزان و والدین آن‌ها توسط مشاور مرکز» با میانگین ۳/۲۰ از وضعیت آسیب‌زا بی متوسطی برخوردار است.

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌زا بی در زمینه آزمون‌ها و ابزارها

۳/۵۵ میانگین	موافق دانشآموز با اجرای آزمون‌ها توسط مشاور مدرسه	از نظر دانشآموزان
۳/۴۱ میانگین	تأثیر آزمون‌های اجرا شده در انتخاب و تعیین رشته	از نظر والدین
۲/۹۵ میانگین	آشنایی با نحوه استفاده از نتایج آزمون‌های استعداد و... در فعالیت‌های مشاوره‌ای	از نظر مشاوران مدارس
۴/۱۲ میانگین	توانایی و دقیقت در برگزاری درست آزمون‌های مشاوره‌ای توسط مشاوران	از نظر مدیران مدارس
۴/۰۵ میانگین	آشنایی با نحوه استفاده از نتایج آزمون‌های مشاوره‌ای در فعالیت‌های مشاوره‌ای	از نظر مشاوران مراکز مشاوره
۲/۹۰ میانگین	آشنایی با نحوه استفاده از نتایج آزمون‌های استعداد و... در فعالیت‌های مشاوره‌ای	از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره

اهم یافته‌های پژوهش در زمینه تکنولوژی و فناوری

- از نظر دانشآموزان «امکان ارتباط دانشآموزان با مشاوران از طریق سایت مشاوره و دریافت جواب‌های خود از آنان» با میانگین رتبه‌ای ۲/۲۶ آسیب‌زا ترین وضعیت را دارد.
- از نظر والدین «محرمانه ماندن اطلاعات پرونده الکترونیکی مشاوره‌ای دانشآموزان» با میانگین ۲/۳۹ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.
- از نظر مشاوران مدارس «امکان‌پذیر بودن ثبت مسائل و مشکلات دانشآموزان در پرونده الکترونیکی مشاوره‌ای» با میانگین ۲/۱۲ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.
- از نظر مدیران مدارس «مناسب بودن زیرساخت‌ها و امکانات لازم برای انجام مشاوره از راه دور» با میانگین ۲/۶۷ از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردار بود.
- از نظر مشاوران مراکز «مناسب بودن زیرساخت‌ها و امکانات لازم برای انجام مشاوره از راه دور» با میانگین ۲/۳۸ وضعیت مناسبی در مدارس نداشته و آسیب‌پذیرترین عبارت محسوب می‌شود.
- از نظر رؤسا و کارشناسان مشاوران «امکان ارتباط دانشآموزان از طریق پست الکترونیکی مخصوص با مشاوران مرکز و دریافت جواب‌های خود از طریق ایمیل» با میانگین ۱/۹۷ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌زا بی در زمینه تکنولوژی و فناوری

۳/۴۲ میانگین	وجود پرونده الکترونیکی مشاوره‌ای برای تمام دانشآموزان در مدرسه	از نظر والدین
۳/۷۴ میانگین	برخورداری مشاوران مدارس از ویژگی‌های تعهد، تخصص و علاقهمندی در ارائه خدمات مشاوره‌ای	از نظر مشاوران مدارس
۳/۴۳ میانگین	در اختیار داشتن تجهیزات سختافزاری (کامپیوتر، مودم و...)	از نظر مدیران مدارس
۳/۴۶ میانگین	در اختیار داشتن تجهیزات سختافزاری (کامپیوتر، مودم و...)	از نظر مشاوران مراکز مشاوره
۲/۹۴ میانگین	امکان ورود مشاور مرکز به سایت و پیش‌مشاوران مدارس و ثبت مسائل و خدمات ارائه شده به دانشآموزان	از نظر رؤسا و کارشناسان مشاوران مراکز

پیشنهاد می شود شیوه نامه ارائه خدمات مشاوره تربیتی، تحصیلی و شغلی به صورت جامع و با حضور مشاوران مدارس و مراکز مشاوره و صاحب نظران در جلسات کارگاهی تمهیه و به دوره ابتدایی به ویژه پایه های پنجم و ششم و دوره متوسطه اول به ویژه پایه نهم تسری و تعمیم داده شود

اهم یافته های پژوهش در زمینه قوانین، مقررات و دستورالعملها

از نظر دانش آموزان «تداخل شرح وظایف مشاور مدرسه با شرح وظایف معاون و مری پرورشی» با میانگین ۳۰۲ در حد متوسط بوده است. از نظر والدین «دستورالعمل های مرتبط با خدمات مشاوره ای» با میانگین ۲/۷۲ و دستورالعمل های مرتبط با خدمات مشاوره ای با میانگین ۲/۷۲ و «تداخل شرح وظایف مشاور مدرسه با وظایف معاون و مری پرورشی» بیشترین وضعیت آسیب پذیری را داشته است. از نظر مشاوران مدارس «از دید دستورالعمل ها و بخش نامه های ارسالی مرتبط با خدمات مشاوره ای» بیشترین وضعیت آسیب پذیری را داشته است. از نظر مدیران مدارس «ناکارآمدی و دستورالعمل های مرتبط با خدمات مشاوره ای دانش آموزان» با میانگین ۲/۷۳ آسیب پذیرترین وضعیت را داشته است. از نظر مشاوران مراکز مشاوره «وجود قوانین لازم در مصوبات مجلس شورای اسلامی در حمایت از فعالیت های مشاوره ای در مدارس با میانگین ۲/۵۴ آسیب پذیرترین وضعیت را داشته است. از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز «دستورالعمل های مرتبط با خدمات مشاوره ای» با میانگین ۲/۷۹ از آسیب پذیری گستردگی برخوردار بوده است.

اهم یافته های پژوهش در زمینه امکانات و تجهیزات

- از نظر دانش آموزان «فرامندگان اردوهای شغلی و بازدید از مراکز و کارخانه ها برای دانش آموزان تو سط مشاور مدرسه» با میانگین ۲/۲۵ و «در معرض دید مدیران و دانش آموزان قرار گرفتن اتفاق مشاور» با میانگین ۲/۷۵ از آسیب پذیری بیشتر و گستردگی برخوردار است.
- از نظر والدین «در معرض دید مدیران و دانش آموزان قرار گرفتن اتفاق مشاور» با میانگین ۲/۵۱ آسیب پذیرترین وضعیت را داشته است.
- از نظر مشاوران مدارس «در معرض دید مدیران و دانش آموزان قرار گرفتن اتفاق مشاور» با میانگین ۲/۱۶ آسیب پذیرترین وضعیت را داشته است.
- از نظر مدیران مدارس «در معرض دید مدیران و دانش آموزان قرار گرفتن اتفاق مشاور» با میانگین ۲/۱۰ آسیب پذیرترین وضعیت را داشته است.
- از نظر مشاوران مراکز «وجود مجلات مشاوره، کتاب ها، جزو ها، مقالات، تحقیقات و انواع آزمون های مشاوره در مرکز» با میانگین ۳/۲۷ در وضعیت آسیب پذیری متوسط قرار گرفته است.
- از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز «وجود منابع و بانک های اطلاعاتی، فرهنگ مشاغل، بروشور های شغلی و تحصیلی، کتاب تخصصی، گزارش های تحقیقی و انواع آزمون های در مرکز» با میانگین ۲/۳۹ از آسیب زایی بالایی برخوردار بود.

یافته ها با کمترین وضعیت آسیب زایی در زمینه قوانین، مقررات و دستورالعملها

میانگین ۳/۶۵	آشنازی با تعهدنامه اخلاقی، انصباطی مندرج در آئین نامه انصباطی	از نظر دانش آموزان
میانگین ۳/۷۹	ارزش قائل شدن والدین برای کارهای نقش های مشاور در ارائه خدمات مشاوره ای	از نظر والدین
میانگین ۴/۲۱	آشنازی مشاوران با دستورالعمل ها و شیوه نامه های هدایت تحصیلی و شغلی و به کارگیری آن ها	از نظر مشاوران مدارس
میانگین ۴/۱۷	آشنازی مشاور مدرسه با دستورالعمل ها و شیوه نامه های هدایت تحصیلی و شغلی	از نظر مدیران مدارس
میانگین ۳/۹۷	آشنازی مشاور با قوانین، مقررات، بخششامه های موجود	از نظر مشاوران مراکز
میانگین ۴/۱۵	آشنازی مشاور با قوانین و مقررات و بخششامه های موجود	از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره

یافته ها با کمترین وضعیت آسیب زایی در زمینه امکانات و تجهیزات

میانگین ۳/۶۸	برخورداری مشاوران از اتفاق کار مستقل، استاندارد و مناسب	از نظر دانش آموزان
میانگین ۳/۷۶	بهره مندی از سالن اجتماعات برای برگزاری جلسات مشاوره	از نظر والدین
میانگین ۴/۲۶	بهره مندی از تابلوی اعلانات توسط مشاور	از نظر مشاوران مدارس
میانگین ۴/۳۷	بهره مندی از تابلوی اعلانات توسط مشاور	از نظر مدیران مدارس
میانگین ۳/۷۳	همکاری در گزارش هفتۀ معرفی مشاغل، هفتۀ بهداشت مدارس و نمایشگاه های ویژه آن ها در مرکز	از نظر مشاوران مراکز مشاوره
میانگین ۴/۱۱	همکاری مرکز با مشاور مدرسه در شناسایی و حل مشکلات دانش آموزان ارجاعی به مرکز	از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره

مسئله فرسودگی
شغلی و بهداشت
روانی مشاوران جدی
است. تمایل مشاوران
به خروج از این حرفه
باید مورد توجه قرار
گیرد

مهم‌ترین پیشنهادها و راهکارهای تحقیق

محمد مخاطب در ادامه سخنان خود به ارائه مهم‌ترین پیشنهادها و راهکارهای تحقیق در دو بخش مرتبط با زمینه‌ها و راهکارهای حاصل از یافته‌های کمی به شرح زیر پرداخت:

زمینه نیروی انسانی

برقراری رابطه حسنه مشاوره‌ای با دانشآموzan و بالا بردن آگاهی آنان نسبت به اهمیت و نقش خدمات مشاوره افزایش جلسات مشاوره گروهی

ایجاد و بهبود زمینه ارتباط بین والدین و مشاوران افزایش اطلاعات خانواده‌ها در زمینه خدمات مشاوره و همکاری والدین با مدرسه در ارائه خدمات مشاوره‌ای به فرزندانشان به کارگیری افراد توانمند و با انگیزه در مشاوره مدارس و ارزش‌گذاری کار مشاوران توسط مستولان و مقامات رده‌های بالا

زمینه تکنولوژی و فناوری

ایجاد سایت ویژه برای مشاوران مدارس و فراهم‌سازی زمینه ارتباط الکترونیکی از طریق ایمیل، اس‌ام‌اس... با دانشآموzan

ایجاد اتفاق فکر بین مشاوران و اولیا و دانشآموzan طراحی و نصب نرم‌افزارهای مناسب با خدمات مشاوره در مدارس و ارائه آموزش‌های لازم در این‌باره

تهیه و راهنمایی نرم‌افزار بانک اطلاعات تحصیلی و شغلی در همه مدارس و الزامی شدن آن

اختصاص دادن اینترنت و تجهیزات یکسان به همه مدارس و

فراهم کردن امکانات مناسب با نیازها و فناوری‌های روز آشناسازی مشاوران با سواد اطلاعاتی و رسانه‌ای

زمینه آزمون‌ها و ابزارها

برگزاری به موقع آزمون‌های مشاوره‌ای و استفاده از نتایج آن در هدایت تحصیلی و شغلی دانشآموzan

اجرای آزمون‌های استعداد تحصیلی در طول سال و بهصورت گروه‌های کوچک و کاربست نتایج آن‌ها

اهم یافته‌های پژوهش در زمینه بودجه، منابع مالی و اداری

از نظر دانشآموzan «وجود محدودیت برای مشاور در بی‌گیری و حل و فصل مشکل دانشآموzan در خارج از مدرسه» با میانگین ۲/۹۰ آسیب‌پذیرترین عبارت بوده است.

از نظر والدین «وجود محدودیت برای مشاوران در بی‌گیری مشکلات دانشآموzan در خارج از مدرسه» با میانگین ۲/۷۳ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

از نظر مشاوران مدارس «جذب اعتبارات از استانداری، شهرداری، فرمانداری و... توسط مدرسه برای ارائه خدمات مشاوره‌ای» با میانگین ۱/۹۶ از آسیب‌های گسترده بوده است.

از نظر مدیران مدارس «جذب اعتبار از نهادهای مردمی در مدرسه برای ارائه خدمات مشاوره» با میانگین ۱/۹۵ بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

از نظر مشاوران مراکز مشاوره «رضایت از اعتبارات اختصاص یافته به حوزه مشاوره تحصیلی» با میانگین ۱/۸۱ بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز «رضایت از اعتبارات اختصاص یافته در حوزه مشاوره» با میانگین ۱/۸۹ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌پذیری در زمینه بودجه، منابع مالی و اداری

۳/۶۴ میانگین	کمک مشاور مدرسه در انتخاب روش صحیح مطالعه و برنامه‌ریزی	از نظر دانشآموzan
۳/۱۹ میانگین	موافقت با درآمدزایی مدارس و مراکز مشاوره در قبال ارائه خدمات مشاوره‌ای	از نظر والدین
۳/۶۳ میانگین	تأثیر فعالیت‌های مشاوره‌ای ارائه شده به دانشآموzan در تغییر نگرش مدیران نسبت به تأمین و جذب اعتبار لازم	از نظر مشاوران مدارس
۳/۵۵ میانگین	موفقیت مشاور مدرسه در جلب مشارکت اولیا	از نظر مدیران مدارس
۳/۴۹ میانگین	تأثیر ارائه تسهیلات و خدمات رفاهی و بیمه‌ای به مشاوران	از نظر مشاوران مراکز مشاوره
۴/۵۶ میانگین	ضرورت وجود مراکز و هسته‌های مشاوره در آموزش و پرورش و کمک آن‌ها در ارائه خدمات مشاوره‌ای	از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره

و بهروزسانی بخشنامه‌های مرتبط با خدمات مشاوره در مدارس و مراکز مشاوره
در اختیار قرار دادن بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های مشاوره‌ای به مشاوران و اطلاع‌رسانی دقیق در این زمینه

زمینه بودجه و منابع مالی و اداری
تخصیص بودجه کافی برای ارائه خدمات مشاوره‌ای به مدارس
تفویض اختیار در زمینه تأمین بودجه و پشتیبانی لازم از خدمات
مشاوره‌ای به مدیران مدارس و در نظر گرفتن ردیف بودجه مستقل و
مناسب برای خدمات مشاوره‌ای در مدارس
جلب حمایت دستگاه‌های دیگر برای کمک به خدمات مشاوره‌ای
در مدارس
در اختیار قرار دادن مسئولیت بودجه و هزینه‌های خدمات
مشاوره‌ای در مدارس به مشاوران و یا همکاری مشاور در هزینه کرد
بودجه مشاوره با مدیران مدارس
فرآهنگ‌سازی راههای درآمدزایی مدارس و مناطق از طریق خدمات
مشاوره در راستای بهبود فعالیت‌های مشاوره‌ای در مدارس

پیشنهادها و راهکارهای حاصل از یافته‌های کمی
شیوه‌نامه ارائه خدمات مشاوره تربیتی، تحصیلی و شغلی
به صورت جامع و با حضور مشاوران مدارس و مراکز مشاوره و
صاحب‌نظران در جلسات کارگاهی تهیه و به دوره ابتدایی به‌ویژه
پایه‌های پنجم و ششم و دوره متوسطه اول بهویژه پایه نهم تسری
و تعیین داده شود.
راعیت اختصاص مشاور با شاخص ۱۵/۱ در سطح مدرسه توسط
همه مسئولان
برنامه آموزش تخصصی مشاوران و با تأکید بر یافته‌های این
پژوهش تهیه و از طریق مراجع ذی‌صلاح و بهویژه دانشگاه فرهنگیان
اجرا شود.
موقعیت‌ها و فرصت‌های لازم برای تعامل و ارتباط بیشتر مشاوران
و دانش آموزان از طریق سایت فراهم شده و امکان پاسخ‌گویی و رفع
برخی مشکلات از این طریق فراهم شود.

تربیت متخصصان آزمون‌ها و ایجاد یک مرکز یا کمیته برای این
امر در مناطق و شهرستان‌ها
بومی‌سازی آزمون‌ها و ابزارهای خدمات مشاوره‌ای و کاربردی
کردن آن‌ها برای همه گروه‌های دانش‌آموزی
فراهم آوردن سالن‌های مناسب برای برگزاری و اجرای آزمون‌های
مشاوره‌ای
تأمین آزمون‌ها و ابزارهای خدمات مشاوره‌ای در همه مدارس و
مراکز مشاوره
اجراء برنامه جامع خدمات مشاوره‌ای در مدارس

زمینه امکانات و تجهیزات
تجهیز اتاق ویژه و استاندارد برای مشاوره در مدارس و مراکز
مشاوره
تقویت فرهنگ استفاده از صندوق ارتباط با مشاور و نصب آن در
مکان‌های مناسب
توسعه راههای ارتباطی مشاور با دانش‌آموزان و پاسخگویی مشاوران
به مکاتبات دانش‌آموزان و برگزاری مسابقه‌های ویژه در این زمینه
اجراء برنامه حمایتی جامع توسط روان‌پژوه، مشاور و مددکار
اجتماعی در مدارس

پیش‌بینی فعالیت‌های فیلمبرداری ویژه از فرایند مشاوره در
مدارس و تشویق مشاوران برای بهره‌برداری از آن‌ها
تأسیس مراکز مشاوره شبانه‌روزی ویژه دانش‌آموزان و خانواده‌ها
راهاندازی طرح ییمه خدمات مشاوره‌ای در مدارس

زمینه قوانین، مقررات و دستورالعمل‌ها
افزایش ساعات و مدت‌زمان مشاوره در مدارس و اختصاص یک
مشاور تمام وقت به مدارس در هر یک از دوره‌های تحصیلی براساس
شیوه‌نامه خاص و شرح وظایف معین
اصلاح و حذف بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های دست‌وپاگیر و
مشخص کردن وظایف مشاور در مدارس
توجه به بهداشت روانی مشاوران و سختی کار آن‌ها در
دستورالعمل‌ها
استفاده از نظرات مشاوران برای اصلاح برخی از دستورالعمل‌ها

**براساس مشورت‌های انجام شده به
دبیال احیای نقش مشاوره‌ای معلمان
و آموزگاران دوره‌ابتدایی هستیم و
طراحی دوره‌های آموزشی لازم برای
آن‌ها را پیگیری می‌کنیم**

به عنوان مشاور استفاده شود.
۶ با توجه به اینکه تعدادی از مشاوران در سال جاری و سال ۹۷ بازنشسته خواهند شد چرا امکان جذب از فارغ‌التحصیلان رشته مشاوره فراهم نیست! این در حالی است که با کمبود مشاور در دوره متوسطه دوم مواجه هستیم و در دوره ابتدایی مشاور نداریم.

۷ از ظرفیت‌های برون‌سازمانی آموزش‌پیورش و همکاری‌های درون‌بخشی برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی استفاده کنیم.
۸ بعد از سال‌ها که آزمون‌ها را اجرا می‌کنیم و دانش‌آموزان در رشته‌های مختلف تحصیل می‌کنند و به دانشگاه‌هاراه‌می‌یابند، مشاوران باید از نتیجه کار خود مطلع باشند، و بدانند نتیجه آزمون‌های اجرا شده چه تأثیری در رشته‌های دانشگاهی دانش‌آموزان داشته است؟
۹ باید از طریق این پژوهش‌ها نگرش و دیدگاه‌های مدیران و مسئولان را تغییر داده و در آن‌ها دادگاههای ایجاد تا نسبت به نیازها و مشکلات عاطفی، روانی و تحصیلی دانش‌آموزان حساس شده و اقدام‌های اساسی انجام دهنند.

۱۰ مسئله فرسودگی شغلی و بهداشت روانی مشاوران جدی است. تمایل مشاوران به خروج از این حرفة باید مورد توجه قرار گیرد.
۱۱ بارها مسائل و مشکلات حرفه‌ای مشاوران، چالش‌های هدایت تحصیلی، فضای آموزشی و ... را در جلسات مطرح کردند. این مشکلات بنیادی هستند و متأسفانه تغییری در وضعیت آن‌ها رخ نداده است. باید فکر اساسی شود.

۱۲ بر ادامه جلسه آقای دکتر شکوهی مدیر کل امور تربیتی و مشاوره ستاد ضمن تشکر از مشارکت حاضران و ارائه نظرات و پیشنهادهای سازانده آن‌ها گفت: با توجه به موضوع آسیب‌شناسی خدمات مشاوره در نظام آموزش‌پیورش در این نشست علمی، بندۀ سخنی را از آقای دکتر فانی نقل می‌کنم که ایشان می‌فرمودند ما سوار هواپیمایی هستیم که در حال حرکت است نه می‌توانیم آن را متوقف کنیم و نه می‌توانیم آن را بنشانیم و بایستی در همین وضعیت دست به اقداماتی بزنیم. این تصور که همه چیز آماده است، مثلًاً سازمان برنامه و بودجه آماده است تا اعتبارات درخواستی ما را تأمین کند و یا سازمان امور اداری و استخدامی مجوز لازم برای

۱ جلوگیری از جایه‌جایی و رفتن مشاوران از مدارس به اداره‌ها و
۲ برگزاری کارگاه‌های ارتقای نگرش و تفکر مثبت برای مشاوران و

درخواست فعالیت‌های تحقیقی و گروهی از آنان و تهیه برنامه جامع
مهارت‌آموزی مشاوران و اجرای منظم آن در طول سال تحصیلی
۳ آزمون‌ها و ارزارها در مدارس به درستی اجرا شده و اهداف و

کارکرد آن‌ها مشخص شده و با شرایط روز مناسب‌سازی شود.
۴ نسبت به استاندارد و بومی‌سازی آزمون‌ها اقدام شده و آزمون‌ها در اختیار همه مدارس قرار گیرد.

۵ زمینه برخورداری مشاوران از اتفاق کار مستقل، استاندارد و مناسب با خدمات مشاوره‌ای بیش از پیش فراهم گردد.

۶ مقراط و دستورالعمل‌های مربوط به خدمات مشاوره‌ای جامع و کامل باشد و مناسب با شرایط روز به مدارس ابلاغ گردد.
۷ راه درآمدزایی در زمینه مشاوره در مدارس فراهم شود و نگاه مصرفی به خدمات مشاوره در مدارس به تدریج و از راه فرهنگی

تغییر یابد.

پس از پایان یافتن سخنان کارشناس پژوهشی پژوهشکده، حاضران در جلسه به نقد و بررسی یافته‌های پژوهش پرداختند که در این بخش به پاره‌های از نظرات آن‌ها اشاره خواهیم نمود:

۸ در این پژوهش سوالات متعددی مورد بررسی قرار گرفته است که هر یک از آن‌ها می‌تواند موضوع یک پژوهش مستقل قرار گیرد. شایسته است با توجه به گسترده‌گی ابعاد خدمات مشاوره‌ای و متغیرهای تأثیرگذار بر آن‌ها، اهداف پژوهش محدود گردد تا نتایج و پیشنهادها جنبه عملیاتی داشته باشد.

۹ با توجه به اجرای طرح‌ها و برنامه‌های مؤثر در بهبود کیفیت خدمات مشاوره‌ای مدارس که سوابق آن‌ها در دفتر مشاوره ستاد موجود است پیشنهاد می‌شود طرح‌های گذشته تقویت شده و موانع فرا روی اجرای آن‌ها رفع گردد. به تجربه‌های انباشته و تخصص‌ها احترام بگذاریم.

۱۰ به منظور پاسداشت کیان مشاوره و ارج نهادن به فعالیت‌های تخصصی در حرفه مشاوره، نباید از نیروهای مازاد در مدارس

مشاوره در دانشگاه‌ها از دو سال پیش گفت که در سال جاری با برگزاری جلسات متعدد و با همکاری سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره و انجمن مشاوره توانستیم این رشته را مجدداً فعال نموده هستیم. با توجه به چالش‌های هدایت تحصیلی در سال گذشته و ناکارامدی نظام آموزشی در توانمند ساختن دانش آموزان پایه نهم به نحوی که بتوانند به انتخاب رشته مناسب دست بزنند، برای هر پایه تحصیلی مهارت‌هایی را کمک اساتید دانشگاه تعریف کرده‌ایم و امیدواریم بتوانیم این مهارت‌ها را به عنوان موضوعات کمک‌آموزشی در اختیار معلمان و مشاوران قرار دهیم و سپس در برنامه درسی بگنجانیم تا دانش آموزان در پایه نهم قادر به انتخاب صحیح شاخه و برگزار شود. سؤالات و گوییهای آزمون همه به گونه‌ای طراحی شده که دانش آموز بدون استرس و حتی در منزل بتواند آن را انجام دهد. انشاء‌الله این سامانه از نیمة دوم آذرماه فعال می‌شود و در آن براساس اطلاعات دستبندی شده، سطوح مختلف دسترسی برای کاربران منطقه، استان و مشاوران تعریف شده است، بنابراین مشاوران می‌توانند از تجزیه و تحلیل نتایج آزمون‌ها مطلع شوند.

وی درباره آمار مشکلات و آسیب‌های روانی و رفتاری دانش آموزان گفت: آمار مشکلات را به اطلاع سطوح مختلف وزارت‌خانه رسانده‌ایم اما به نظر بنده اعلام آمار آسیب‌ها صرفاً مشکلی را حل نمی‌کند. نیاز به اقدامات علمی و ریشه‌ای داریم تا آمار مشکلات کاهش یابد. مدیر کل امور تربیتی و مشاوره در پایان سخنان خود کلیه اساتید و صاحب‌نظران را به همکاری با دفتر مشاوره دعوت کرد و برای اجرایی کردن طرح‌ها و ایده‌های آن‌ها در آموزش و پرورش اعلام آمادگی نمود.

دکتر فرهاد کریمی رئیس پژوهشکده تعلیم و تربیت در خاتمه جلسه ضمن تشکر از آقای دکتر شکوهی و حاضران اظهار امیدواری کرد مجمع هماندیشی به صورت ماهانه یا سه ماهه با مدیریت خانم دکتر احرقر برگزار شود تا مباحثت با رویکرد پژوهشی مطرح شده و با انتخاب موضوعات فرعی در آینده نزدیک تهیه گزارش‌ها و مقالات پژوهشی در جهت رونق فعالیت‌های مشاوره‌ای و کاستن از مشکلات موجود باشد.

۳۶۰۰۰ نفر کسری نیروی انسانی مشاوره را بدهد این‌طور نیست. البته ما با امید به خدا و تلاش مستمر در صدد رفع مشکلات موجود هستیم. با توجه به چالش‌های هدایت تحصیلی در سال گذشته و ناکارامدی نظام آموزشی در توانمند ساختن دانش آموزان پایه نهم به نحوی که بتوانند به انتخاب رشته مناسب دست بزنند، برای هر پایه تحصیلی مهارت‌هایی را کمک اساتید دانشگاه تعریف کرده‌ایم و امیدواریم بتوانیم این مهارت‌ها را به عنوان موضوعات کمک‌آموزشی در اختیار معلمان و مشاوران قرار دهیم و سپس در برنامه درسی بگنجانیم تا دانش آموزان در پایه نهم قادر به انتخاب صحیح شاخه و رشته تحصیلی خود باشند.

مدیر کل امور تربیتی و مشاوره در ادامه سخنان خود با اشاره به اینکه ۷۶٪ دانش آموزان در حال حاضر در دوره ابتدایی تحصیل می‌کنند گفت تأمین مشاور برای این دوره عملاً امکان‌پذیر نیست. حتی اگر امروز تصمیم به این کار بگیریم باید پنج سال آینده منتظر ورود مشاورانی به مدرسه باشیم که آموزش‌های لازم را گذرانده‌اند. بنابراین براساس مشورت‌های انجام شده به دنبال احیای نقش مشاوره‌ای معلمان و آموزگاران دوره ابتدایی هستیم و طراحی دوره‌های آموزشی لازم برای آن‌ها را پی‌گیری می‌کنیم. علاوه بر این، با توجه به بازنی‌ستگی ۵۰۰۰ نفر از مشاوران شاغل در سال آینده، به دنبال پالایش و جذب تعدادی از همکاران فرهنگی با رشته‌های مرتبط روان‌شناسی، مشاوره و علوم تربیتی هستیم که از داشت و تخصص لازم برخوردارند و به فعالیت‌های مشاوره‌ای نیز علاقه‌مندند تا از این طریق بتوانیم کمبود نیروی انسانی مشاور را تا حدودی جبران کنیم. ضمن آنکه سیستم را برای مشاورانی که در پست‌های دیگر شاغل هستند (کارشناس، معاون آموزشی) می‌بندیم و ناگزیر هستیم این افراد را برگردانیم تا از این طریق هم کمبود نیروی مشاور را تا حدودی جبران کنیم.

طراجی و تدوین سند نظام جامع راهنمایی و مشاوره، یکی دیگر از اقداماتی بود که دکتر شکوهی به آن اشاره و اظهار امیدواری کرد که تصویب این سند در شورای عالی آموزش و پرورش در رفع مشکلات موجود بسیار مؤثر خواهد بود. وی درباره حذف رشته